

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ

Одним з правозахисних інститутів державної гарантії, дотримання законності прав та інтересів кожної людини є інститут нотаріату. Сьогодні інституту нотаріату в демократичній державі приділяється одна з ключових ролей не тільки в наданні правової допомоги фізичним та юридичним особам і в забезпеченні їх правової безпеки, але й в запобіганні спорів між учасниками договірних відносин.

Постійні практичні проблеми функціонування нотаріату зумовлюють необхідність перегляду змін до чинного законодавства про нотаріат, зокрема, уточнення його концептуальних засад. Найгостріша проблема нотаріату в Україні полягає в існуванні великої кількості правових актів, які обговорюються фахівцями на різних рівнях, тому, принципово важливе значення має аналіз правових актів на основі яких здійснюється нотаріальна діяльність нотаріусами України з урахуванням останніх змін в законодавстві та практичних проблем, які виникають в цьому напрямі.

Враховуючи вищезазначене, метою статі є аналіз сучасного стану українського нотаріату та законодавчої бази. Для досягнення поставленої мети необхідно проаналізувати джерельну нотаріальну базу, зосередити увагу на основних нормативно-правових актах, якими керується нотаріус та виявити основні проблеми, що виникають при здійсненні нотаріальної діяльності.

Окремі аспекти проблематики, що пов'язані із здійсненням нотаріальної діяльності досліджувалися В. Баранковою, Л. Ясінською, Г. Гулевською, Г. Меркушкиним, С. Фурсою, В. Комаровою, К. Чижмарь тощо.

Правовим підґрунтям, що зумовлює діяльність нотаріату є система нормативних актів. Сьогодні в Україні розробляються законопроекти та приймаються нормативно-правові акти, що мають на меті реформування інституту нотаріату. Зокрема, Закон України «Про нотаріат», Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат», Закон України «Про іпотеку», Податковий кодекс України, затверджені нові «Правила ведення нотаріального діловодства», затверджений наказ Міністерства юстиції України «Про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса», наказ «Про внесення змін до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», наказ «Про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності», впроваджується «Концепція реформування органів нотаріату в Україні».

Тому, велика кількість правових актів зумовлює колізії в нотаріальній сфері та призводять до хаотичності в нотаріальній документації, системності законодавчих змін, недостатньої розробки процедурно-процесуальних складових нотаріальної діяльності, неузгодженості та відсутності єдності в процесі діяльності нотаріусів.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює нотаріальну діяльність є Закон України «Про нотаріат» [2]. Недоліком зазначеного закону є те, що він багато в чому ґрунтується на традиціях, які виникли за радянських часів. Ситуація змінилася з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України про нотаріат», який набрав чинності з 1 грудня 2008 року [1]. Це поклато початок нотаріальній реформі, метою якої було реформування нотаріату, який відповідав змінам в економічному, політичному, правовому житті країни. Узагальнення відбулося стосовно нотаріальної практики серед державних та приватних нотаріусів, пов'язаної з видачею свідоцтва про право на спадщину, свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя. Однак, зазначені зміни призвели до низки проблем, які виникли у нотаріусів щодо застосування норм цивільного законодавства при оформленні спадкових справ та відсутності єдиної нотаріальної практики при оформленні спадщини. Ця проблема залишається відкритою, не дивлячись на те, що приватні нотаріуси можуть займатися питаннями оформлення спадщини.

Залишається не вирішеною низка наступних питань: оптимальності оплати вчинюваних нотаріальних дій приватними нотаріусами; вплив на нотаріуса, через зупинення, припинення та анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальної діяльністю. Ще один недолік – недостатньо чітко відпрацьовано механізм можливості перевірки правомірності відмови нотаріуса у вчиненні ним нотаріальної дії та оскарження цієї відмови. Підлягає переосмисленню і зміст існу-

ючого механізму судового контролю за законністю дій, що вчиняються нотаріусом.

Здійснений аналіз дає можливість стверджувати про новий етап реформування нотаріату, що направлений на вдосконалення нотаріальної діяльності та ознаменувався прийняттям документів, які спрямовані на:

- оновлення порядку реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса (Наказ Міністерства юстиції України «Про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса» від 22.03.2011 р.) [6];

- внесенні змін до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (Наказ Міністерства юстиції України «Про внесення змін до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» від 23.03.2011 р.) [3];

- встановлені нові вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та оновлений порядок здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності (Наказ Міністерства юстиції України про затвердження «Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності» від 23.03.2011 р.) [5].

Прийняття вищезазначених правових актів передбачають наступні зміни в нотаріальній діяльності. Процедура реєстрації приватної нотаріальної діяльності значних змін не зазнала, проте, наказом затверджено нову форму реєстраційного посвідчення про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності та додатку до нього. При цьому встановлено, що посвідчення, видані до набрання чинності цим наказом, підлягають заміні у разі: припинення приватної нотаріальної діяльності по одному нотаріальному округу та у зв'язку з подальшою реєстрацією нотаріальної діяльності в іншому нотаріальному окрузі; втрати, пошкодження реєстраційного посвідчення або необхідності внесення до нього виправлень; за власним бажанням приватного нотаріуса.

З набранням чинності вищезазначених наказів, при реєстрації приватної нотаріальної діяльності, а також у випадку зміни адреси розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса існуватиме необхідність проведення сертифікації приміщення, в якому розташоване робоче місце (контора) приватного нотаріуса, уповноваженими працівниками управлінської юстиції, та перевірка його відповідності вимогам законодавства.

Відповідно до внесених змін до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, деякі положення призвели до низки суперечок серед нотаріусів при вчиненні нотаріальних дій [3]. Згідно п. 255 Інструкції виникло питання про можливість завірення вірності копії паспорту, адже виключена норма, яка забороняла засвідчувати вірність копій паспорта, документів, що його заміняють, військового квитка, депутатського посвідчення, службових посвідчень та інших документів [3]. Проте, виникло і питання стосовно внесення виправлень (дописок) до нотаріальних документів, а саме тих, які потребують підпису особи. Адже згідно змін внесених в Інструкцію, виключений пункт – дописки чи виправлення, зроблені в тексті правочину, повинні бути застережені нотаріусом, підписані особами, які вчиняють нотаріальну дію, із зазначенням дати внесених виправлень чи дописок та скріплені підписом та печаткою нотаріуса. Нажаль, питання залишається не вирішеним і немає єдиної думки серед нотаріусів стосовно зазначеного питання.

Поряд з цим до Інструкції були внесені наступні зміни, зокрема, тексти документів, які складені на кількох аркушах та підлягають посвідченню нотаріусом, тепер можуть бути прошиті ниткою будь-якого кольору. Відтепер нотаріусами не будуть вимагатися «ідентифікаційний код за даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». Натомість особам, які звертаються до нотаріуса, потрібно надати для фізичних осіб – ідентифікаційний номер за даними Державного реєстру фізичних осіб – платників податків, для юридичних осіб – реєстраційний номер облікової картки платника податків за даними Державного реєстру фізичних осіб – платників податків, код платника податків згідно з Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України або податковий номер [3].

Позитивним на шляху реформування нотаріату, на нашу думку, є прийняття наказу Міністерства юстиції України від 24.12.2010 р. «Про затвердження Концепції реформування органів нотаріату в Україні» [4]. Основні положення даного документу спрямовані на: розробку та прийняття порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, посадовими особами виконавчих комітетів органів місцевого самоврядування, консульськими установами; вжиття заходів щодо зменшення кількості підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють питання діловодства, архівної справи, ведення реєстрів для реєстрації нотаріальних дій та їх узгодженості між собою; визначення критеріїв для оптимального забезпечення населення

нотаріальними послугами; вжиття заходів щодо створення галузевого нотаріального архіву при Міністерстві юстиції України.

Серед основних факторів, які зумовлюють необхідність реалізації цієї концепції є наявність колізій між нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність нотаріату, наявності значної кількості підзаконних нормативно-правових актів, які часто суперечать один одному (інструкції, положення).

Узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що реформування нотаріату повинно бути одним із головних напрямів держави, адже діяльність нотаріусів в Україні потребує значних змін, а саме вироблення єдиної процесуальної процедури здійснення нотаріальної діяльності нотаріусами України, вироблення комплексних заходів реформування нотаріату.

Список літератури:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про нотаріат» // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Наказ Міністерства юстиції України «Про внесення змін до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» від 23.03.2011 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Концепції реформування органів нотаріату в Україні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
5. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності» від 23.03.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
6. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса» від 22.03.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

Лосев В. В. Актуальні проблеми сучасного нотаріату в Україні

У статті розглянуто сучасний стан українського нотаріату, актуальні проблеми при здійсненні нотаріальної діяльності та проаналізовано нормативно-правові акти, якими керується нотаріус при здійсненні нотаріальної діяльності.

Ключові слова: нотаріат, нотаріальна діяльність, нотаріус, інструкція, закон, наказ.

Лосев В. В. Актуальные проблемы современного нотариата в Украине

В статье рассмотрено современное состояние украинского нотариата, актуальные проблемы осуществления нотариальной деятельности и проведен анализ нормативно-правовых актов, которыми руководствуется нотариус при осуществлении нотариальной деятельности.

Ключевые слова: нотариат, нотариальная деятельность, нотариус, инструкция, закон, приказ.

Losev V. Actual problems of the modern notary in Ukraine

The article describes modern condition of Ukrainian notariat, actual problems of notarial activity and it is held the analyses of legal acts, which notary follows to exercise his notarial activity.

Key words: notariat, notarial activity, notary, instruction, law, order.